

Znalecký ústav bezpečnosti a ochrany zdraví, z.ú.

METODIKA PRO SBĚR A VYHODNOCENÍ DAT

Projekt byl financován ze státního rozpočtu na základě § 320a písm. b) zákona č. 262/2006 Sb., zákoníku práce.

Příloha výzkumné zprávy

Sp. zn.:	407-043/2021	
Autoři:	doc. RNDr. Mgr. Petr A. Skřehot, Ph.D., MSc. Ing. Jakub Marek, MSc. Ing. Slavomíra Vargová, Ph.D. Bc. David Vancí, DiS.	
Projekt:	Pracovní rizika vznikající při práci v režimu "home office" s akcentem na analýzu dopadů práce z domova na úroveň zajištění BOZP v různých odvětvích a na úspěšnost implementace opatření pro předcházení pracovním úrazům a nemocem z povolání (Etapa 1)	
Zadavatel:	Svaz průmyslu a dopravy ČR	
Datum:	6. 12. 2021	
Verze:	1	
Razítko a podpis:		

Obsah

1. Teoretická východiska pro sběr dat pomocí dotazníků	3
1.1. Obecný popis dotazníkového šetření	3
1.2. Výhody a nevýhody dotazníkového šetření	3
1.3. Příprava dotazníkového šetření	5
1.4. Distribuční kanály	7
2. Sběr dat pro potřeby projektu HOME OFFICE	8
2.1. Cíl dotazníkového šetření	8
2.2. Návrh a tvorba dotazníku	8
2.3. Předvýzkum	18
2.4. Pilotní šetření	19
2.5. Výzkumný vzorek pro hlavní šetření	19
3. Způsob vyhodnocení sebraných dotazníků	20
4. Použitá literatura	21

1. Teoretická východiska pro sběr dat pomocí dotazníků

Tato kapitola představuje teoretické východisko pro návrh dotazníkového šetření pro potřeby řešení projektu "HOME OFFICE". Níže uvedený text je výtahem z původní práce Miroslava Dismana publikované v Sociologické encyklopedii, kterou vydal Sociologický ústav Akademie věd ČR [1]. Jelikož se jedná o přehledný a erudovaný materiál, byl pro účely této zprávy použit v původním znění bez úprav.

1.1. Obecný popis dotazníkového šetření

Dotazníkové šetření je jedna z technik terénního sběru dat, při které jsou potřebné informace od zkoumaných osob získávány písemně, prostřednictvím otázek obsažených v dotazníku. V současnosti se používají buď dotazníky papírové nebo elektronické, vytvářené v online prostředí.

Obecně je dotazníkové šetření charakterizováno těmito rysy:

- zjišťuje potřebné údaje zprostředkovaně, prostřednictvím subjektivní výpovědi zkoumaných osob;
- nedochází k přímé interakci mezi výzkumným pracovníkem a respondentem;
- je to technika vysoce formalizovaná a standardizovaná;
- rozhodující část zásahů výzkumníka do sběru informací v terénu se realizuje již předem, při přípravě projektu výzkumu.

1.2. Výhody a nevýhody dotazníkového šetření

Jako každá výzkumná technika, má i dotazníkové šetření své přednosti a nedostatky. Jelikož dotazník využívá výpovědi respondentů, může zkoumat i takové jevy, které jsou přímému sledování zcela nedostupné (postoje, přání, city zkoumaných osob apod.), nebo jevy přímému sledování nedostupné relativně (např. proto, že se udály v minulosti nebo na místě, které je výzkumníku nedostupné). Fakt, že při dotazníkovém šetření nedochází k přímé interakci mezi tazatelem a respondentem, umožňuje zajistit alespoň potenciálně maximální shodnost podnětové situace vyvolávající výpověď zkoumaných osob. Nepůsobí tu zkreslujícím způsobem faktor rozdílů v osobnostech výzkumných pracovníků a jsou tu minimalizovány chyby způsobené v subjektu (to je např. zkreslení, vyvolané chováním výzkumníka při terénním výzkumu, kladení sugestivních nebo nejednoznačných otázek). Dále neexistence přímého styku dává zkoumaným osobám větší důvěru v anonymitu šetření. Respondent má možnost si svou odpověď libovolně dlouho rozmyslet, není však zajištěno, že tato možnost bude využita. Konečně tento fakt, že interakce mezi tazatelem a respondentem je nahrazena stykem prostřednictvím formuláře-dotazníku je důvodem toho, že dotazníkové šetření patří mezi nejproduktivnější techniky. Může za relativně velmi krátkou dobu získat údaje od velmi vysokého počtu jedinců, a to i od jedinců prostorově velmi vzdálených nebo v prostoru rozptýlených. Je to proto také jedna z nejlevnějších

Metodika pro sběr a vyhodnocení dat

technik terénního sběru informací. Dotazníkové šetření — právě proto, že průběh zprostředkovaného styku se zkoumanými osobami je určen převážně předem, projektem výzkumu a konstrukcí dotazníku — musí být vysoce standardizovaným a formalizovatelným postupem. To pak může usnadnit další zpracovávání a zejména statistické vyhodnocování dotazníku, může usnadnit a zkvalitnit kvantifikování (scaling) údajů, ulehčit interpretaci a někdy i zvýšit objektivnost interpretace.

Tytéž charakteristické rysy dotazníkového šetření však zároveň mohou být zdrojem zkreslení a zužují možnosti jeho použití. Protože informace jsou zprostředkovány výpovědí zkoumaných jedinců, roste dosti výrazně riziko zkreslení (tj. zkreslení vzniklé tím, že zkoumaná osoba nechce pravdivě odpovědět nebo proto, že to nedovede, třeba proto, že nepochopila otázku, že není o zkoumané problematice informována atd.). Minimalizovat takováto zkreslení je sice do jisté míry i v dotazníkovém šetření možné, ale obtížné. Odpadnutí přímé interakce mezi výzkumníkem a respondentem nadto zcela vylučuje možnost zkreslení vzniklé nepochopením nebo špatným pochopením otázky zásahem výzkumného pracovníka, např. vysvětlením otázky, jak je to možné třeba při rozhovoru. Na vyplněném dotazníku je možno toliko konstatovat, že respondent otázku špatně pochopil nebo dokonce někdy nelze omyl respondenta dodatečně objevit. To pak vede ještě k výraznějšímu zkreslení výsledku výzkumu (např. dotazovaný nepochopil, že je dotazován po částce důchodu, která připadá měsíčně na jednoho člena domácnosti a odpoví částkou svého osobního příjmu). Neexistence přímého kontaktu mezi výzkumným pracovníkem a respondentem zvyšuje nároky, které klade výzkum na zkoumané osoby. Předpokladem dotazníkového šetření je dosti značná ochota zkoumaných osob spolupracovat, jejich schopnost pochopit správně to, na co jsou dotazovány, verbalizovat svůj názor a písemně jej zachytit. To pak vede k tomu, že návratnost dotazníků (která je ovlivňována ještě dalšími faktory, jako např. způsobem distribuce a sběru formulářů, tématem zkoumání, institucí, která zkoumání provádí, rozsahem dotazníku) je poměrně nízká. Relativně vysoké požadavky, které klade dotazník na respondenta, mohou systematicky vyřadit určitou část populace a vyvolat tak zejména u některé tematiky velmi závažné zkreslení. Ve srovnání s takovými technikami, jako je standardizovaný a zejména nestandardizovaný rozhovor, je zde ztíženo pochopení smyslu odpovědi. Výzkumný pracovník má k dispozici pouze grafický záznam odpovědi (zejména při použití uzavřených otázek velmi jednoduchý a strohý), nedoplněný informací o chování respondenta nebo odpověďmi na doplňující, vysvětlující a kontrolní otázky, tedy postupy, které jsou při přímé interakci většinou možné. To dále usnadňuje respondentům záměrně nepravdivou odpověď. Vysoká formalizovanost dotazníkového šetření sice zaručuje shodnost podnětové situace, ale tím nemusí být ještě zaručena shodnost subjektivní; verbálně stejně znějící otázka může mít pro osoby např. různého sociálního prostředí různý význam. Systém navržených otázek je rigidní, není jej možno upravit dané okamžité situaci, a to pak nutně vede ke ztrátě určité části potenciální informace. Každá chyba v přípravě dotazníku, zejména ve formulaci otázek, nutně ovlivňuje odpovědi celého zkoumaného vzorku, naopak je však možno při dobré přípravě tyto chyby zcela vyloučit. Dále je každá formalizace a standardizace doprovázena ztrátou určité části informace (např. předem stanovenými otázkami, použitím uzavřených otázek).

Nejobecněji je dotazníkové šetření výhodně použitelné v těch oblastech, kde požadujeme nepříliš obsáhlou informaci od poměrně vysokého počtu jedinců. Pro použití dotazníku se rozhodujeme

také často tehdy, kdy potřebujeme získat informaci od mnoha jedinců v průběhu omezeného časového úseku (např. proto, že zkoumané jevy jsou poměrně rychle proměnlivé). Dále je dotazník vhodný pro ta šetření, u nichž počítáme se statistickým vyhodnocováním výsledků. Konečně je třeba zdůraznit, že dotazníkové šetření, jako techniky vysoce formalizované, můžeme použít jen pro ty úseky, o kterých jsme informováni natolik, aby nám tyto znalosti umožnily formulování dosti přesných pracovních hypotéz, bez kterých není možné žádnou standardizovanou techniku účinně konstruovat.

1.3. Příprava dotazníkového šetření

Východiskem pro konstrukci dotazníku jsou vždy výzkumné hypotézy, které jsou formulovány tak, aby jejich platnost byla testovatelná prostřednictvím informací získaných dotazníkem. Tyto hypotézy tedy určují, které jevy mají být šetřeny; zabráňují tak hromadění nadbytečných informací a zabráňují tomu, aby nebyly opominuty informace nutné. Takový postup je u dotazníkového šetření nutný již vzhledem k tomu, že systém otázek musí být vypracován předem a po zahájení terénního šetření je již neproměnný. Na těch úsecích, kde dosavadní suma poznatků nestačí k formulaci dostatečně přesných pracovních hypotéz, předchází konstrukci dotazníku pilotní výzkumná akce, která používá většinou nestandardizovaných technik.

Výzkumné hypotézy sice určují, které informace mají být dotazníkem zjištěny, ale zdaleka ne vždy je možno tuto potřebnou informaci zjistit přímou otázkou v dotazníku. Někdy systém kategorií, ve kterém respondent vnímá a posuzuje danou problematiku (frame of reference), může být odlišný od systému, který je použit ve výzkumu. Jindy výzkumná hypotéza vyžaduje zjištění takového faktoru, který je přímou otázkou nezjistitelný, třeba proto, že dotazovaný na takovou otázku nedovede správně odpovědět (např. otázky typu „proč“, které jsou většinou pro dotazované osoby velmi obtížné, přesouvají vlastně úkoly výzkumníka na respondenta a velmi často vedou ke konfabulaci) nebo proto, že určitá otázka vyvolává vysokou pravděpodobnost nepravdivé odpovědi. V takových případech musí být v dotazníku faktor nutný pro testování platnosti hypotézy nahrazen nějakým jeho korelátem, který je otázkou v dotazníku zjistitelný (bývá označován jako ukazatel nebo indikátor), nebo používáme některých typů nepřímých otázek.

Při konstrukci dotazníku je nutno respektovat fakt, že odpověď respondenta není jen funkcí jeho názoru na danou problematiku, ale je ovlivněna i dalšími faktory (např. zněním otázky, představou, kterou má respondent o instituci výzkum provádějící, jeho představou o tom, jaká „správná“ odpověď se od něho očekává, kontextem dané otázky mezi otázkami ostatními).

V dotazníku se užívá různých typů otázek. Např. podle stupně formalizovatelnosti můžeme otázky dělit na otázky otevřené, tj. na takové, které respondent zodpovídá vlastními slovy, a na otázky uzavřené, při kterých je odpověď zaznamenávána označením nejvhodnější alternativy ze seznamu předem připravených odpovědí. Množina možných odpovědí je tedy omezena a je určena i jejich formulací. To nutně vede ke ztrátě určitého množství informace, ke schematizaci a simplifikaci odpovědí. Na druhé straně, pokud mají být výsledky výzkumu statisticky zpracovány — a s tím je třeba při většině dotazníkových šetření počítat — je nutné i odpovědi na otevřené otázky nějakým způsobem kódovat; ke ztrátě informace dochází i zde. Omezené množství alternativních odpovědí

působí však na některé respondenty nepříznivě. Fakt, že zkoumaná osoba nemůže nalézt odpověď, která by plně odpovídala jejímu názoru, vytváří u ní nevýhodný postoj vůči celému výzkumu. Proto i tehdy, byla-li varianta v úvahu přicházejících odpovědí pečlivě připravena na základě pilotáže, je vhodné — nejedná-li se o problematiku zcela jednoznačnou — použít otázek polouzavřených. To jsou takové otázky, které dávají respondentovi možnost odpovědět buď zatržením některé varianty z předložené množiny odpovědí, nebo nevyhovuje-li mu žádná varianta, zodpovědět otázku jako otevřenou. Dále je předností uzavřených otázek i to, že navržené odpovědi usnadňují odpověď v těch případech, kdy určitá odpověď se zdá respondentovi třeba společensky nevhodná, je spojena s nepřijatelným citovým přízvukem apod. V těchto případech je zatržení odpovědi pro dotazovaného příjemnější než úplná verbalizace. Výčet možných odpovědí usnadňuje správné pochopení smyslu otázky, zároveň však svádí ke konfabulaci.

Podle jejich koncepce můžeme otázky rozdělit na přímé a nepřímé. Při přímých otázkách se jejich smysl pro výzkumného pracovníka i pro respondenta kryjí. Tohoto typu otázek však nemůžeme použít vždy. Zejména tehdy, je-li určitá odpověď pro dotazovaného nepříjemná, může-li se jí cítit ohrožen, dotčen ve své prestiži apod., používáme otázky nepřímých. V uvedeném případě jsou to většinou otázky projekční. Při nich dotazovaný odpovídá zdánlivě o názorech někoho jiného, ve skutečnosti však předpokládáme, že do této odpovědi promítne svůj názor vlastní. Projekční otázky mají různou formu. Je to např. tzv. test nedokončených vět, při kterém má respondent doplnit vynechanou část věty, jindy je použito formy anekdotické otázky. Ta je předkládána formou líčení rozhovoru nebo situace a dotazovaný má k ní zaujmout nějaký postoj. Někdy je použito pro tyto otázky i jednoduché kresby; jednoduché proto, aby se usnadnil akt identifikace respondenta s některou z jednajících postav. Jiného typu nepřímých otázek se používá tehdy, není-li zkoumaná osoba s to odpovědět na otázku přímou; děje se tak zejména při zkoumání motivace nějaké činnosti.

Některé druhy otázek můžeme diferencovat podle jejich funkce. Nejdůležitější z nich jsou otázky filtrační, jejichž cílem je oddělit od zkoumaného vzorku určitou podskupinu, jejíž odpovědi bude třeba interpretovat odlišně. Filtračních otázek se používá velmi často k odlišení osob, u nichž je zvýšená pravděpodobnost výskytu určitého typu chyb, např. proto, že nejsou o jevech, o kterých mají odpovídat, dostatečně informovány. Kontrolní otázky slouží k ověřování správnosti údajů, získaných jinou otázkou nebo i jinou technikou sběru informací. Úvodní otázky slouží zpravidla pouze k vytvoření vhodného postoje respondenta k výzkumu, cílem předvádějící otázky je oddělit ve vědomí dotazovaného jednu skupinu otázek od druhých a vytvořit tak vhodný vztah k zodpovídání nové skupiny.

Při návrhu otázek do dotazníku je třeba důsledně dbát řady aspektů. Po obsahové stránce je třeba při každé konkrétní otázce uvažovat, zda je nezbytná pro testování platnosti navržené hypotézy, či zda má nějakou jinou funkci (např. otázky úvodní) a jakým způsobem budou odpovědi na tuto otázku zpracovávány. Je rovněž třeba uvážit, zda informace získaná otázkou (nebo souborem otázek) je pro cíle výzkumu dostatečná. Dále je třeba klást jenom takové otázky, na které budou respondenti s to odpovědět, tedy takové otázky, o jejichž problematice může být zkoumaná osoba informována, které jsou pro ni natolik významné, že odpověď nebude náhodná. Nemá smysl klást otázky, které ve významné části povedou nutně k nepravdivým odpovědím. K vážnému zkreslení mohou vést otázky, které nejsou monotematické a ptají se po dvou různých věcech najednou (např.

ptáme se na vzdělání rodičů, místo abychom se ptali na vzdělání otce a matky zvlášť). Obdobně jako obsah otázky je třeba ověřovat i její formu. Je třeba důsledně dbát o to, aby otázka byla srozumitelná všem dotazovaným. Stejně nezbytné je dbát na jednoznačnost otázky, tedy o to, aby ji všechny zkoumané osoby mohly pochopit pouze stejným způsobem. Jinak dochází k vážnému porušení validity výzkumu, od části zkoumaných osob získáváme jinou informaci, než předpokládáme. Velmi těžko zjistitelné a odstranitelné je nebezpečí sugestivních otázek, tj. takových, které svou formou zvyšují pravděpodobnost výskytu určité odpovědi více, než to odpovídá skutečným názorům nebo postojům zkoumaných osob a vedou tak k chybné interpretaci výsledků. U každé otázky je třeba uvažovat, zda by jiná její formulace neučinila její zodpovídání pro respondenta snazší nebo příjemnější. Je např. nevhodné nutit respondenta k různým výpočtům průměrného příjmu, stačí-li získat od něho základní údaje a potřebný výpočet provést při zpracovávání výsledků šetření. Formulací otázky je však třeba ulehčit i takové odpovědi, které jsou pro dotazovaného nepříjemné (např. v textu otázky předpokládat, že určité chování, které by respondent mohl považovat za nevhodné, je posuzováno jako běžné, nebo — má-li zkoumaný negativně vypovídat o lidech ze svého okolí — je vhodné poskytnout mu příležitost, aby o nich nejdříve mohl vypovídat kladně). Velmi pečlivě je třeba zvážit zařazení takových otázek, které mohou působit provokativně, vyvolat v respondentovi nelibost a ovlivnit tak negativně jeho postoj k celému výzkumu.

Nestačí však posuzovat jednotlivé otázky, ale je třeba rovněž otázky hodnotit v jejich celkovém kontextu. Je třeba počítat s tzv. „halo efektem“, s faktem, že každá položená otázka může mít vliv na otázky následující, může odpovědi na ně sugestivně ovlivnit, může vytvořit postoj k celému dotazníku, ale může také usnadnit odpověď, protože připomene určitou situaci. Z toho důvodu je například vhodné umístit otázky, které by mohly působit provokativně, do závěru výzkumu. Dále je třeba dbát, aby umístění otázek mělo určitou logiku, která však nemusí být shodná s latentní logikou výzkumného záměru. Je zde rovněž třeba dbát o to, aby se respondent (třeba neoprávněně) nedomníval, že je znovu dotazován na totéž (např. při kontrolních otázkách).

Uvedených aspektů je nutno dbát při návrhu otázek, ale je třeba z těchto hledisek posuzovat i hotový navržený dotazník, nejčastěji v týmu expertů. Ani tak však není možné vyvarovat se všech zkreslení. Vždy je nutné ověřit navržený dotazník předvýzkumem, tj. šetřením provedeným na téže populaci, ale na menším vzorku, složeném z jiných jedinců, než budou podrobeni vlastnímu zkoumání. Předvýzkum je důležitý především k ověření srozumitelnosti a jednoznačnosti otázek. Sám o sobě však nemůže vést k odhalení otázek sugestivních. Ty lze odhalit spíše technikou „dvojího“ dotazníku (split ballot), která spočívá v tom, že se výzkum provádí souběžně na dvou či více dostatečně reprezentativních vzorcích téže populace. Každému z těchto vzorků je položena táž otázka v různé formulaci.

1.4. Distribuční kanály

Při použití dotazníkového šetření se vlastní terénní práce omezuje téměř výhradně na distribuci a sběr dotazníku. Poměrně nejpracnější distribuce a sběr prostřednictvím pověřených osob je výhodná tím, že maximálně přispívá k zachování reprezentativnosti na náhodně vybraném vzorku. Při ostatních způsobech distribuce může dojít sníženou návratností dotazníku někdy k závažnému

systematickému zkreslení. V těchto případech jde již spíše o anketu, např. poštovní nebo zejména o novinovou (časopiseckou); její výsledky nelze spolehlivě zobecnit, protože její populace je velmi neúplně definována (čtenáři určitého časopisu, kteří odpovídají na anketu).

Moderní IT nástroje umožňují provádět sběr pomocí speciálně vyvinutých aplikací, jakými jsou například Surio nebo Google forms. Takto provedený sběr dat je vysoce efektivní a umožňuje získaná data převádět do prostředí MS Excel, v němž lze provádět základní i rozšířenou statistiku.

2. Sběr dat pro potřeby projektu HOME OFFICE

2.1. Cíl dotazníkového šetření

Hlavním cílem výzkumu prováděného v rámci projektu HOME OFFICE je zmapovat postoje a názory cílové skupiny respondentů, kterými jsou zaměstnanci, kteří aktuálně pracují anebo pracovali z domova (tj. v režimu home office). Snahou tohoto šetření je získat informace (zpětnou vazbu) o tom, jak home office těmto zaměstnancům ovlivnil život a jak tito lidé vnímají jednotlivé aspekty, které tato forma práce přináší.

Kromě základní deskriptivní statistiky, je cílem výzkumu provést multifaktorovou analýzu, jejíž výsledky by byly porovnatelné s již publikovanými daty (např. [8], [9], [10], [11]). Multifaktorová analýza se zaměřuje na tyto klíčové oblasti:

Sledované faktory (multifaktorová analýza):

- Rovnováha mezi pracovním a soukromým životem.
- Efektivita práce z domova.
- Organizace a řízení práce z domova.
- Omezení plynoucí z home office.
- Nejistoty plynoucí z home office.
- Nedostatečné nástroje pro práci z domova.
- Bezpečnost a ochrana zdraví při práci z domova.

2.2. Návrh a tvorba dotazníku

Vlastní návrh dotazníku respektoval zažité normy a přístupy pro sociologické šetření (viz [2]). Vstupní část dotazníku obsahuje oslovení, seznámení respondentů s účelem šetření a s pokyny k vyplnění. Hlavní část dotazníku pak obsahuje 19 základních otázek, z nichž některé zahrnují ještě další podotázky či tvrzení. Celkem tak dotazník obsahuje 99 položek.

Znění jednotlivých otázek byly diskutovány s Ing. Bc. Martinou Kroupovou, odbornou garantkou projektu ze Svazu průmyslu a dopravy ČR.

Při tvorbě dotazníku byly stanoveny dvě hlavní podmínky, a to že:

Metodika pro sběr a vyhodnocení dat

- 1) obsah dotazníku musí umožňovat získat všechny relevantní informace pro statistické vyhodnocení,
- 2) dotazník musí obsahovat pouze uzavřené otázky, ve formě tvrzení, přičemž odpovědi budou škálované (důležitá podmínka pro dosažení potřebné reliability šetření),

Otázky bylo nutné formulovat tak, aby byly stručné, srozumitelné a jednoznačné již po prvním přečtení, aby se vzájemně nedublovaly a nebyly tendenční. Jelikož se mezi cílovou skupinou mohou vyskytovat také cizinci hovořící česky, bylo nutné se vyhnout použití záporů, zejména dvojitých, a taktéž složitým pojmům nebo výrazovým formulacím, které se v hovorové češtině používají jen zřídka.

Na úvod je uvedena základní informace o dotazníkovém šetření, aby respondenti získali důvěru k šetření, do kterého se hodlají zapojit. Úvodní text je jednoduchý a stručný.

Vážená paní, vážený pane.

Právě se Vám do rukou dostal dotazník, jehož účelem je zjistit Vaše názory a postoje týkající se práce z domova (home office). Prosíme, abyste dotazník vyplnili celý až do konce. Nezabere Vám to více jak 15 minut. Dotazník je ANONYMNÍ a bude vyhodnocen strojově. Při šetření se nesoustřeďují žádné osobní údaje ani IP adresa počítače respondentů. Nelze tedy nijak zjistit Vaši identitu. Šetření provádí Svaz průmyslu a dopravy ČR ve spolupráci se Znaleckým ústavem bezpečnosti a ochrany zdraví.

Děkujeme za Váš čas a ochotu pomoci nám v našem výzkumu.

Jak již bylo uvedeno výše, dotazník obsahuje tři části:

- **Popisnou** – zaměřuje se na získání obecných přehledových a demografických dat vztahujících se k jednotlivým respondentům.
- **Referenční** – zaměřuje se na získání informací o podmínkách výkonu práce v režimu home office u jednotlivých respondentů.
- **Indikativní** – zaměřuje se na získání informací o dopadech práce z domova na jednotlivé respondenty, zejména na jejich pracovní a soukromý život, organizaci, řízení a efektivitu práce, omezení a životní nejistoty plynoucí z home office a na bezpečnost a ochrana zdraví při práci.

ČÁST A – POPISNÁ**1) V jakém kraji se nachází Vaše standardní pracoviště?**

- Hlavní město Praha
- Jihočeský kraj
- Jihomoravský kraj
- Karlovarský kraj

Metodika pro sběr a vyhodnocení dat

- Královehradecký kraj
- Liberecký kraj
- Moravskoslezský kraj
- Olomoucký kraj
- Pardubický kraj
- Plzeňský kraj
- Středočeský kraj
- Ústecký kraj
- Kraj Vysočina
- Zlínský kraj

(možná pouze jedna odpověď)

2) Jaká je převažující činnost vaší organizace podle kódů CZ-NACE? (podrobněji viz zde <http://www.nace.cz/>):

- Zemědělství, lesnictví, rybářství [A]
- Těžba a dobývání [B]
- Zpracovatelský průmysl [C]
- Výroba a rozvod elektřiny, plynu, tepla a klimatizovaného vzduchu [D]
- Zásobování vodou; činnosti související s odpadními vodami, odpady a sanacemi [E]
- Stavebnictví [F]
- Velkoobchod a maloobchod; opravy a údržba motorových vozidel [G]
- Doprava a skladování [H]
- Ubytování, stravování, pohostinství [I]
- Informační a komunikační činnosti [J]
- Peněžnictví a pojišťovnictví [K]
- Činnosti v oblasti nemovitostí [L]
- Profesní, vědecké a technické činnosti [M]
- Administrativní a podpůrné činnosti [N]
- Veřejná správa a obrana; povinné sociální zabezpečení [O]
- Vzdělávání [P]
- Zdravotní a sociální péče [Q]
- Kulturní, zábavní a rekreační činnosti [R]
- Ostatní činnosti [S]
- Činnosti domácností jako zaměstnavatelů; Činnosti domácností produkujících blíže neurčené výrobky a služby pro vlastní potřebu [T]
- Činnosti exteriorních organizací a orgánů [U]

(možná pouze jedna odpověď)

3) Jaké je Vaše postavení ve firmě/organizaci?

- vedoucí pracovník / manažer
- řadový zaměstnanec (s pracovním úvazkem větším jak 0,5)
- řadový zaměstnanec (s pracovním úvazkem menším jak 0,5)
- brigádník / externista (DPP/DPČ/OSVČ)

(možná pouze jedna odpověď)

4) Vaše pohlaví:

- žena
- muž
- jiné (genderqueer)

(možná pouze jedna odpověď)

5) Váš věk:

- 19 roků a méně
- 20-29 roků
- 30-39 roků
- 40-49 roků
- 50-59 roků
- 60 roků a více

(možná pouze jedna odpověď)

6) V jak velké obci se nachází Vaše domácí pracoviště?

- V obci s méně než 2 tisíci obyvateli
- V obci s 2 tisíci až 10 tisíci obyvateli
- V obci s 10 tisíc až 50 tisíci obyvateli
- V obci s 50 tisíci až 100 000 obyvateli
- V obci s více jak 100 000 obyvateli

(možná pouze jedna odpověď)

7) Jak velký prostor máte pro práci v rámci home office k dispozici?

- Vícegenerační dům (dvě bytové jednotky, 4 a více místností)
- Jednogenerační rodinný dům (3 a více místností)
- Byt o 3 a více místnostech (3+1 nebo 3+kk a větší)
- Byt o 2 místnostech (2+1 nebo 2+kk)
- Byt o 1 místnosti (1+1 nebo 1+kk)
- Jiné

Metodika pro sběr a vyhodnocení dat

(možná pouze jedna odpověď)

8) Jaký byl převažující charakter Vaší práce před nástupem na home office?

- Administrativní činnost (práce v kanceláři nebo v dohledovém centru)
- Technicko-organizační činnost (kombinace práce v kanceláři a v provozu/terénu)
- Pedagogická činnost, školení osob (prezenční výuka na pracovišti, u zákazníků apod.)
- Výzkumná a vývojová činnost, laboratorní práce (kombinace práce v kanceláři a v laboratoři).
- Prodejní a obchodní činnost v provozovně
- Poskytování služeb klientům v provozovně nebo v terénu (např. konzultanti, maséři, sociální pracovníci, průvodci apod.)
- Řízení dopravních prostředků (osobní a nákladní doprava vč. vnitropodnikové)
- Řemeslná činnost, drobná výroba nebo komunální služby (v dílně nebo u zákazníků)
- Provozně-technické práce v průmyslové výrobě (např. plánování, controlling, testování, projekce apod.)
- Manuální práce v průmyslové výrobě (práce všeho druhu)
- Manuální práce ve stavebnictví (práce všeho druhu)
- Manuální práce v gastronomii a výrobě potravin
- Manuální práce v zemědělské výrobě, lesnictví nebo rybářství (převážně v terénu)
- Jiné.

(možná pouze jedna odpověď)

ČÁST B – REFERENČNÍ**9) Umožňoval váš zaměstnavatel práci v režimu home office už před pandemií COVID-19?**

- Ano
- Ne
- Nevím

(možná pouze jedna odpověď)

10) Pracoval/a jste Vy z domova (i jen částečně) už před pandemií COVID-19?

- Ano
- Ne

(možná pouze jedna odpověď)

Metodika pro sběr a vyhodnocení dat

11) Jaký je/byl Váš týdenní pracovní režim při práci v režimu home office?

- Plně práce z domova (tj. 5 dní v týdnu)
- 1 až 2 dny práce z domova a 3 až 4 dny práce na pracovišti
- 3 až 4 dny práce z domova a 1 až 2 dny práce na pracovišti
- Místo výkonu práce se nepravidelně mění podle potřeby/okolností

(možná pouze jedna odpověď)

12) Kolik dalších osob s Vámi sdílí prostor, kde pracujete na home office? (příp. popište situaci, kdy jste na home office pracoval/a)

Dospělé osoby:

- 0
- 1
- 2
- 3
- 4 a více

(možná pouze jedna odpověď)

Děti mladších 6 let:

- 0
- 1
- 2
- 3
- 4 a více

(možná pouze jedna odpověď)

Děti mladší ve věku 6 až 15 let:

- 0
- 1
- 2
- 3
- 4 a více

(možná pouze jedna odpověď)

Teenageři ve věku 16 až 19 let:

- 0
- 1
- 2
- 3

Metodika pro sběr a vyhodnocení dat

- 4 a více

(možná pouze jedna odpověď)

13) Uveďte, jací domácí mazlíčci, kteří se mohou po bytě volně pohybovat, s Vámi žijí ve vaší domácnosti.

- Žádní (nechovám žádné zvíře, resp. zvíře nemá volný pohyb po mém bytě)
- Pes
- Kočka
- Papoušek
- Jiné

(možno více odpovědí)

14) Na jakém místě nejčastěji doma pracujete? (příp. popište situaci, kdy jste na home office pracoval/a)

- U psacího stolu
- U kuchyňského stolu
- U konferenčního stolku
- Na gauči nebo křesle
- V posteli
- V koupelně / WC
- Jinde

(možná pouze jedna odpověď)

15) Jaké vybavení pro svou práci obvykle používáte? (příp. popište situaci, kdy jste na home office pracoval/a)

- Mobilní telefon
- Notebook (po většinu času)
- Stolní počítač (po většinu času)
- Tiskárna
- Samostatný monitor
- Samostatnou klávesnici
- Samostatnou počítačovou myš
- Gelovou podložku pod myš
- Nastavitelnou kancelářskou židli
- Podnožku
- Podsedák

(možno více odpovědí)

ČÁST C – INDIKATIVNÍ**16) Uveďte, jaký dopad má/měla práce z domova pro Vás na...**

- Váš pocit samostatnosti
- Vaši pohodu obecně
- Vaši produktivitu a efektivnost
- Vaše zapojení do práce
- Vaši úroveň stresu
- Vaše vztahy s nadřízenými
- Váš pocit příslušnosti k firmě/organizaci
- Vaše vztahy s kolegy
- Váš pocit izolace od ostatních

(pro každou otázku možná pouze jedna odpověď pomocí šestibodové Likertovy škály)

Varianty odpovědí:

- ✓ Velmi pozitivní
- ✓ Spíše pozitivní
- ✓ Neutrální
- ✓ Spíše negativní
- ✓ Velmi negativní

17) Jak změnila práce z domova Váš pracovní život? Vyjádřete se k níže uvedeným tvrzením.

- Při práci se mohu plně soustředit na svou práci bez zbytečného vyrušování.
- Zvládnu dělat i jinou práci, na kterou bych na pracovišti normálně neměl čas.
- Ostatní členové rodiny nebo domácí mazlíčci mě při práci vyrušují.
- Někdy se musím do plnění pracovních úkolů nutit.
- Některé podněty odvádějí mou pozornost během práce.
- Svou práci musím často přerušovat kvůli plnění domácích povinností.
- Stanovené pracovní úkoly zvládnu udělat dříve, než když jsem je dělal na pracovišti.

[Sledovaný faktor: Efektivita práce]

- Mám jasně stanovené pracovní úkoly a vím, co ode mě zaměstnavatel očekává.
- Nejsem omezován v tom, jak dlouhou přestávku budu mít, ani v tom jak a kde ji budu trávit.
- Můj šéf mě během práce nekontroluje, mám absolutní volnost.
- Mívám pravidelné porady se svým šéfem nebo kolegy (videokonference, telefonicky).
- Mám nastaven denní časový harmonogram a ten bezesbýtku dodržuji.
- Pečlivě si hlídám celkovou dobu, kterou věnuji pracovním povinnostem.
- Při pracovní komunikaci s kolegy (prováděné na dálku) občas dochází k nedorozumění.

[Sledovaný faktor: Organizace a řízení práce]

- Jsem rád, že díky home office mohu být blízko své rodině.
- Atmosféru u mě doma mám radši než tu na pracovišti.
- Vítám, že jsem ušetřil čas spojený s dojížděním na pracoviště.

Metodika pro sběr a vyhodnocení dat

- Při práci z domova je pro mě snazší být v kontaktu s kolegy nebo klienty než z pracoviště.
- Občas cítím, že home office mi ubírá až příliš z času, který bych měl věnovat své rodině nebo svým koníčkům.
- Myslím, že nezvládám plnit své pracovní úkoly a současně i domácí práce, tak jako dřív.
- Díky home office si s ostatními členy domácnosti už lezeme na nervy a občas se i hádáme.

[Sledovaný faktor: Rovnováha mezi pracovním a soukromým životem]

- Práce, kterou dělám z domova, není tak zajímavá jako práce, kterou jsem dělal/a na svém pracovišti.
- Díky práci z domova se cítím být vyřazen/a ze společnosti.
- Od té doby, co pracuji z domova, jsem přibral/a na váze.
- Přestal/a jsem si rozumět s kolegy, protože už se moc nevidáme.
- Dělá mi problém přizpůsobit se požadavkům, které na mě home office klade.
- Home office mi zkomplikoval můj dosavadní běžný denní režim.
- Jsem rád, že jsem díky home office změnil/a své zažité pracovní stereotypy a svou každodenní rutinu.

[Sledovaný faktor: Omezení plynoucí z home office]

- Myslím, že režim práce z domova není pro mou práci příliš vhodný.
- Těším se, až home office skončí a budu se moct zase vrátit na své pracoviště.
- Poté, co jsem začal/a pracovat z domova, klesly moje příjmy.
- Bojím se, že díky dlouhodobému home office bych mohl přijít o zaměstnání.
- V důsledku práce z domova mi výrazně vzrostly náklady a výdaje.
- Práce z domova je náročná na psychiku a nedá se zvládat dlouhodobě.
- Zaměstnavatel mi poskytuje finanční příspěvek na úhradu nákladů spojených s provozem domácího pracoviště (např. na elektřinu, topení, telefon, připojení k internetu apod.).

[Sledovaný faktor: Nejistoty plynoucí z home office]

- Ke své práci potřebuji vybavení a pomůcky, které doma nemám k dispozici.
- K některým datům nebo dokumentům potřebným pro svou práci nemám z domova přístup.
- Chybí mi zázemí a benefity, které jsme měli k dispozici na pracovišti (např. jídelna, konferenční místnosti apod.).
- Pro práci z domova používám vlastní počítač, nábytek (židle, stůl) a další vybavení (tiskárna, monitor, klávesnice, myš apod.).
- Doma mě při práci obtěžuje hluk, ostré světlo nebo nevhodné mikroklima.
- Doma mám k dispozici samostatnou místnost, kde mohu nerušeně pracovat.
- Abych mohl/a pracovat z domova, musím si občas jezdit pro materiály a pomůcky na pracoviště.

[Sledovaný faktor: Nedostatečné nástroje]

Metodika pro sběr a vyhodnocení dat

- Doma se cítím bezpečněji než na pracovišti.
- Doposud se mi při home office nestal žádný úraz.
- Byl/a jsem zaměstnavatelem proškolen/a o pravidlech BOZP při práci z domova.
- Jsem přesvědčen/a, že při práci z domova se mi nemůže stát žádný úraz.
- Pociťuji, že při práci z domova mám méně pohybu než dřív.
- Vím, jak bych si měl upravit své domácí pracovní místo a nastavit jednotlivé pomůcky, abych nebyla při práci ohrožován/a ergonomickými riziky.
- Myslím, že doma při home office nesedím zrovna nejlépe.

[Sledovaný faktor: Bezpečnost a ochrana zdraví při práci]

(možná pouze jedna odpověď pomocí pětibodové Likertovy škály)

Varianty odpovědí:

- ✓ zcela souhlasím
- ✓ částečně souhlasím
- ✓ nevím
- ✓ částečně nesouhlasím
- ✓ zcela nesouhlasím

18) Uved'te, ve které části těla jste při home office pociťoval/a bolest:

- Bolest v bederní části zad.
- Bolest v oblasti krku, krční páteře.
- Bolest v oblasti ramen.
- Bolest loktů a předloktí.
- Bolest zápěstí.
- Bolest dlaní a prstů.
- Bolest hýždí.
- Bolest stehen a podkoleních jamek.
- Bolest chodidel.

(možno více odpovědí)

19) Uved'te, jaké zdravotní a duševní obtíže jste pociťoval/a nebo pociťujete v důsledku home office:

- Kardiovaskulární potíže (např. zvýšený/snížení krevní tlak, bolest na hrudi, bušení srdce, srdeční slabost).
- Dýchací potíže (např. dušnost, škrábání v krku, chrapot apod.).
- Zažívací potíže (např. změny chuti k jídlu, žaludeční potíže, potíže s vylučováním apod.).
- Potíže související s očima (např. podráždění očí, zánět spojivek, rozmazané vidění, syndrom suchého oka apod.).

Metodika pro sběr a vyhodnocení dat

- Potíže související s kůží (např. vysušená popraskaná kůže, svědění, zarudnutí/ekzémy apod.).
- Bolesti hlavy nebo migrény.
- Únava, ospalost.
- Nervozita, roztěkanost, problémy se soustředěním.
- Deprese, smutek nebo pocit letargie.
- Nespavost nebo problémy se spánkem.
- Snížená motivace k práci, zpomalené reakce, prokrastinace.
- Úzkost, stres, starosti, obavy o budoucnost.
- Změny nálad, podrážděnost.
- Snížený zájem o kontakt s ostatními lidmi.

(možno více odpovědí)

2.3. Předvýzkum

Každý systematicky prováděný výzkum musí zahrnovat fázi předvýzkumu, jehož účelem je shromáždit informace potřebné k uskutečnění vlastního sběru dat v terénu. Východiskem předvýzkumu je analýza dané problematiky, z níž jsou následně podrobněji definovány cíle výzkumu. Tato teoretická část byla podrobněji rozpracována v rámci první etapy řešení projektu HOME OFFICE a posloužila k definování hlavních výzkumných otázek.

V rámci předvýzkumu si řešitelský tým také stanovil okruh zájmových otázek, jejichž zodpovězení umožní navrhnout a realizovat dotazníkové šetření tak, aby bylo úspěšné a umožnilo získat potřebná data. Jednalo se o tyto otázky:

1. Kolik času zabere vyplnění dotazníku?
2. Jsou položené otázky srozumitelné?
3. Lze na položené otázky zodpovědět jednoznačně za použití nabízených možností (tj. uzavřených odpovědí)?
4. Nemůže struktura dotazníku a formulace jednotlivých otázek vyvolávat dojem, že se jedná o příliš citlivé či osobní záležitosti?
5. Jsou navržené hodnotící škály vhodné?
6. Jaké problémy mohou nastat při distribuci, vyplňování a sběru dotazníků nastat?
7. Jaká bude předpokládaná návratnost dotazníků?

Výše uvedené otázky byly diskutovány jak s odbornou garantkou projektu, tak i v týmu přizvaných odborníků (7 osob). Všichni si dne 25. 11. 2021 vyzkoušeli vyplnit navržený dotazník a následně prezentovali své připomínky. Ty byly poté diskutovány v autorském týmu a náležitě vypořádány. Vytvořený dotazník byl v potřebném rozsahu upraven a následně byl za využití aplikace Google Forms převeden do online podoby.

2.4. Pilotní šetření

Pro zdárné provedení dotazníkového šetření je nezbytné nejprve ověřit, jestli navržený výzkumný nástroj a zvolená strategie sběru dat mohou být bez problémů použity, a zda umožní získat potřebná data. Za tímto účelem se provádí pilotní šetření, které simuluje podmínky hlavní vlny sběru dat [3].

Pro pilotáž byla použita první verze dotazníku, která byla cvičně nasazena u jedné vybrané firmy Svazem průmyslu a dopravy ČR. Jedná se o velkou IT firmu s více jak 500 zaměstnanci, jejíž zaměstnanci již delší dobu pracují z domova. Jelikož se předpokládala návratnost dotazníků na úrovni cca 20 %, lze počet tento respondentů považovat ze relevantní. Pilotáž byla provedena dne ve dnech 1. až 3.12.2021. Respondenti měli možnost se k předloženému dotazníku kvalitativně vyjádřit prostřednictvím otázky č. 20. Získané poznatky byly následně využity pro úpravu některých formulací a přípravu finální verze dotazníku.

2.5. Výzkumný vzorek pro hlavní šetření

Na základě konzultace s odbornou garantkou projektu Ing. Bc. Martinou Kroupovou, byly definovány níže uvedené požadavky na výzkumný vzorek. Musí se jednat o organizace, které:

- Působí v sektorech, které byly pandemií COVID-19, resp. lockdownem, nejvíce zasaženy (služby, obchod, gastronomie, výrobní sektor, malé firmy vč. řemeslných).
- Se v minulosti aktivně zúčastnili podobných dotazníkových šetření organizovaných Svazem průmyslu a dopravy ČR.
- Jsou v rámci Svazu průmyslu a dopravy ČR aktivní.

Konkrétní organizace (zaměstnavatele), které splňují tato kritéria, následně vybere Svaz průmyslu a dopravy ČR z řad svých členů. Předpokládá se, že bude vytipováno cca 1000 subjektů, které budou Svazem průmyslu a dopravy ČR oficiálně osloveny s žádostí o zapojení se do dotazníkového šetření. Kontaktním osobám těchto zaměstnavatelů bude zaslán odkaz s umístěním online dotazníku a termínem pro vyplnění.

3. Způsob vyhodnocení sebraných dotazníků

Sebrané dotazníky budou statisticky vyhodnoceny prostřednictvím funkcí, které obsahuje aplikace MS Excel.

Výstupem vyhodnocení **popisné části dotazníku** (tj. otázky č. 1 až 8) bude přehledová statistika jednotlivých odpovědí v podobě ukazatele absolutního počtu responzí, resp. procentuálního podílu, doplněných o jednotlivé koláčové grafy.

Výstupem vyhodnocení **referenční části dotazníku** bude v případě otázek, u nichž je možná pouze jediná odpověď (tj. otázky č. 9 až 12), základní deskriptivní statistika s uvedením procentuálního podílu jednotlivých odpovědí doplněných o koláčový graf. U otázek č. 13 až 15, které umožňují uvést více odpovědí, budou výsledky vyjádřeny absolutním počtem responzí, resp. procentuálním podílem, doplněné o sloupcové grafy. Odpovědi na otázku č. 9 budou podrobněji analyzovány pro různé skupiny respondentů (pro různé druhy činností prováděných danou organizací – viz odpovědi na otázku č. 2 a pro různé druhy vykonávaných činností zaměstnance – viz odpovědi na otázku č. 8) a odpovědi na otázku č. 10 budou podobně provázány s odpověďmi na otázku č. 3.

Výstupem vyhodnocení **indikativní části dotazníku** bude multifaktorová analýza. Otázka č. 16 bude vyhodnocena za využití složených sloupcových grafů, které budou prezentovat procentuální zastoupení jednotlivých odpovědí (tj. body dle použité Likertovy škály) pro jednotlivé podotázky. Otázka č. 17 bude vyhodnocena pomocí bodových skóre, které budou pro jednotlivé oblasti (faktory) vypočítány jako prostý průměr všech odpovědí v dané skupině (tj. na všechny podotázky v této skupině) sebraných od vybrané skupiny respondentů. Jednotlivé skóre mohou nabývat hodnot od 1 do 5. Následně budou tato skóre pro jednotlivé skupiny respondentů (např. pro různé věkové skupiny, pro různé skupiny zaměstnanců apod.) vyneseny do pavučinových grafů, kde budou jednotlivé faktory řazeny v tomto pořadí:

- Rovnováha mezi pracovním a soukromým životem.
- Efektivita práce z domova.
- Organizace a řízení práce z domova.
- Omezení plynoucí z home office.
- Nejistoty plynoucí z home office.
- Nedostatečné nástroje pro práci z domova.
- Bezpečnost a ochrana zdraví při práci z domova.

Otázky č. 18 a 19 budou vyhodnoceny vyjádřením absolutního počtu responzí, resp. procentuálního podílu, doplněného o jednoduchý sloupcový případně koláčový graf.

4. Použitá literatura

- [1] DISMAN, M. Dotazníkové šetření. In: Nešpor, Z.R. (ed.) *Sociologická encyklopedie* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, Poslední změna 28.10.2020 [cit. 20.11.2020]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/>.
- [2] GAVORA, P. Úvod do pedagogického výzkumu. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-185-0.
- [3] URBAN, J. Kroky při přípravě a realizaci dotazníkového šetření. [online]. Praha: Centrum pro otázky životního prostředí Univerzity Karlovy. [cit. 20.11.2020]. Dostupné z: https://www.czp.cuni.cz/czp/images/stories/Vystupy/Seminare/2005%20LS%20Ocenovani%20ZP/urban_priprava_dotazniku.pdf
- [4] PELIKÁN, J. Základy empirického výzkumu pedagogických jevů. Praha: Karolinum, 2004, ISBN 80-7184-569-8.
- [5] SVOBODA, M. (ed.), HUMPOLÍČEK, P., ŠNOREK, V. Psychodiagnostika dospělých. Praha: Portál, 2013.
- [6] REICHEL, J. Kapitoly metodologie sociálních výzkumů. Praha: Grada, 2009.
- [7] FERJENČÍK, J. Úvod do metodologie psychologického výzkumu : jak zkoumat lidskou duši. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-367-6.
- [8] Průzkum pracovního tempa v Česku 2021 [online]. Praha: Welcome to the Jungle Česko & Slovensko, 2021 [cit. 2021-11-04]. Dostupné z: https://mcusercontent.com/c157a18a2234f3adb80853e75/files/4fc80492-6347-43d6-9981-69429002a532/Pru_zkum_pracovni_ho_tempa_v_c_esku___2021.01.pdf
- [9] PFEIFER, M.R. Human Resources during COVID-19: A Monthly Survey on Mental Health and Working Attitudes of Czech Employees and Managers during the Year 2020. *Sustainability* 2021, 13, 10055. <https://doi.org/10.3390/su131810055>
- [10] XIAO Y, BECERIK-GERBER B, LUCAS G, ROLL S.C. Impacts of Working From Home During COVID-19 Pandemic on Physical and Mental Well-Being of Office Workstation Users. *JOEM*, 2021, Vol 63, 3, 181. DOI: 10.1097/JOM.0000000000002097
- [11] IPSEN, C.; VAN VELDHoven, M.; KIRCHNER, K.; HANSEN, J.P. Six Key Advantages and Disadvantages of Working from Home in Europe during COVID-19. *Int. J. Environ. Res. Public Health* 2021, 18, 1826. <https://doi.org/10.3390/ijerph18041826>